

METAPHYSICA

PROLOGUS.

261. — Metaphysica, juxta vim vocis (μετὰ τὰ φυσικά), idem sonat ac *post physica* seu *ultra physica*. Ita ab Aristotele vel ab ejus discipulis nuncupata fuit, tum quia ordine acquisitionis post scientiam rerum materialium venit, seu *Physicæ* succedit, tum ex eo quod ejus objectum naturam sensibilem seu ordinem rerum *physicarum* superat.

Secunda nominis interpretatio definitionem realem exhibet : res enim quæ a veteribus dicebantur *physicæ*, eæ sunt quæ a sensibus attingi possunt, nempe res *materiales*. Hinc objectum Metaphysicæ constituunt res quæ non sunt materiales, seu quæ absque materia aut existunt aut saltem abstractione mentis concipiuntur. Objectum ergo *Physicæ* sunt res omnes materiales, et objectum Metaphysicæ sunt res *aut per se, aut mentis abstractione* immateriales, quæ propterea sunt rationes altissimæ et nobilissimæ.

262. — Illud ens immateriale considerari potest ; 1° Generatim, nempe prout intelligitur de rationibus rerum ultimis quæ mentis præcissione a rebus omnibus abstrahuntur. Disciplina particularis quæ circa ens immateriale sic inspectum versatur, nuncupari solet *Metaphysica generalis* seu *Ontologia*.

2° Potest considerari speciatim, scilicet quatenus entia

realia declarat ; et hæc Metaphysicæ pars quæ versatur circa varia hæc entia realia, nempe circa mundum, hominem et Deum, nuncupatur *Metaphysica specialis*, quæ in tres disciplinas inferiores subdividitur :

1° Prout considerat ea quæ de mundo materiali, præcissione mentali, *generalia* fiunt, seu abstractione mentis immaterialiter spectantur, Metaphysica specialis dicitur *Cosmologia*, ejus proinde objectum est ipsa natura corporea incorporeo modo spectata, id est prout rationi, et non sensibus se patefacit. Igitur *Cosmologia* a *Physica* distinguitur, in quantum hæc considerat mundum corporeum prout sensibus apparet, dum illa nullatenus examinat id præcisè quod sensibus apparet.

2° Prout Metaphysica specialis circa animam humanam versatur, quæ est ens natura sua immateriale, nuncupatur *Psychologia*.

3° Denique prout de Deo ipso disserit, qui a qualibet concrectione materiali quam maximè recedit, Metaphysica specialis appellatur *Theologia*.

Ergo inferiores disciplinas in quas distribuitur Metaphysica sunt : 1° Ontologia, 2° Cosmologia, 3° Psychologia, 4° Theologia.

Ex hac enumeratione patescit Metaphysicam generatim inspectam strictè describi posse : *scientia quæ ex rerum rationibus diversimodè ultimis, eas prosequitur quæ vel re, vel mente tantùm a materia sunt magis abstracte seu sensum transgrediuntur*.

In prima definitionis parte, quæ locum generis tenet, diximus : ex rerum *rationibus ultimis, quæ prosequitur quæ vel mente tantùm a materia sunt magis abstracte* quæ ultimas rerum rationes (3) considerat.

In secunda parte dicitur : *eas (rationes ultimas) prosequitur quæ vel re vel mente tantùm a materia sunt magis abstracte*, seu magis remotæ, et hæc pars differentiam proximam exhibet. Rationes quæ reapse seu natura sua a materia abstrahunt, objectum Theologiæ et Psychologiæ constituunt, dum rationes quæ *mente tantùm a materia* sunt abstractæ, constituunt objectum Cosmologiæ. Denique objectum Ontologiæ rationibus his coalescit quæ etiam mentis præcissione a rebus *omnibus*, sive corporeis sive

incorporeis, abstrahuntur. Inde in definitione diximus *diversimodè ultimis*.

263. — Ab Ontologia exordiemur; hæc enim disciplina notiones generales considerat, quæ sunt principia aliarum disciplinarum. Præterea Metaphysica specialis exordium ducit a Cosmologia, seu a crasserioribus et magis patentibus; et gradum facientes ab imperfectioribus ad perfectiora, assurgemus 2º ad Psychologiam, et denique 3º ad Theologiam naturalem, seu ad sublimiora.

METAPHYSICA GENERALIS

SEU ONTOLOGIA

263. — Metaphysica generalis, ut diximus, versatur circa ens in genere, seu universalissimas perpendit rationes quæ ad notionem entis reducuntur, ut eas distinctas reddat, et ideo *Ontologia, nimirum scientia de ente nuncupatur* (*λογος περί τού ὄντος*).

Jamverò ut ad hæc scientiam ordinatim aggrediamur, primum considerare debemus ipsum conceptum entis. Deinde, communibus entis affectionibus perspectis quæ ens ipsum primitus afficiunt, suprema entium genera, nempe generaliorem entis divisionem considerabimus. Postea agemus de causis, nempe de ente, prout vim agendi seu efficiendi habet. Denique ultimo loco ad specialiorentis cognitionem deveniemus, considerando varias entium perfectiones quibus entia ipsa in diversas classes distribuuntur. Hinc Ontologiam distribuemus in quinque capita :

Caput primum erit de ente in genere; secundum, de communibus entis perfectionibus; tertium, de supremis entium generibus; quartum, de causis; tandem quintum, de specialibus entium perfectionibus. Et sic absolvemus

totam hæc materiam, a simplicioribus et magis indeterminatis exordiendo, ut ad specialiora et magis determinata deveniamus.

CAPUT I.

DE ENTE IN COMMUNI.

265. — In hoc capite, considerabimus *quid sit ens*, seu quomodo a nobis concipi possit. Præterea agemus de eo quod primò de ente concipitur, seu de *essentia*. Tandem ultimo loco, disseremus de duplici statu entis, nimirum de *existentia et possibilitate*; cum enim ens aliquam realitatem vee actu habeat vel saltem habere possit, fit ut prima entis divisio ea sit qua partitur in ens in *actu* et ens in *potentia*.

Igitur primum caput in tres articulos distribuemus : articulus primus tractat de conceptu entis; secundus de essentia; tertius, de existentia et possibilitate.

ARTICULUS I.

De conceptu entis.

I. Quid sit ens?

266. — I. Entis conceptus ita est clarus ut definitione non egeat, et ita simplex et abstractus, ut propriè definiri non possit.

1º *Propriè definiri non potest*. Quælibet definitio propria fit per enumerationem essentialium notarum quibus res coalescit, ac proinde per notiones universales et abstractiones re definienda. Atqui conceptus entis, quantum universalissimus et abstractissimus, aliis pluribus non coalescit (53, 107, 8º), ac proinde non potest resolvi in notiones simpliciores et magis abstractas. Ergo ens in communi propriè definiri nequit.

2º *Non eget definitione*, ut diximus, propter maximam perspicuitatem sui conceptus, qui est omnium clarissimus.

267. — Verumtamen declarari potest in quo entis ratio consistat, seu quid entis nomine et conceptu veniat.

Ens derivatur a verbo *sum*, etque participium ejus : sed non tantum in vi participii, verum etiam in vi nominis sumitur : et hic vox entis sumitur in vi nominis. Per ens ergo intelligitur *id quod habet esse*, nempe aut *existentiam simpliciter*, aut *realitatem aliquam*. Entis igitur duo significantur : 1° Id quod existit; 2° Id quod habet aliquam realitatem. In hac secunda generaliiori significatione, sub qua potissimum consideratur in Ontologia, idem est ac res. Ens ergo seu res dicitur 1° de rebus existentibus quæ actu realitatem habent, 2° per analogiam attributionis de iis quæ existere possunt; sed formaliter abstrahit a possibilitate vel existentia. Id enim quod primò de ente cognoscimus est *existentia*, et secundò, ipsa *possibilitas*, quæ ope abstractionis et reflexionis detegitur.

Ens quod est objectum proprium intellectûs, est objectum *materiale* conceptuum; nam quidquid est, intelligibile est, et tantum intelligibile est, quantum est. Verumtamen ens non semper et in omnibus est objectum *formale* intellectûs, secus nihil aliud perciperemus in rebus nisi rationem indeterminatam realitatis.

Duplex est entis conceptus, *directus* scilicet et *reflexus*. Directus confusus manet quoad suam extensionem, ac prior cæteris omnibus formatur, ut postea dicemus. Reflexus, qui ope abstractionis comparative formatur, est posterior cæteris, et de hoc in præsens agitur.

268. — II. Circa *valorem objectivam* conceptûs entis, hoc tenendum est : Conceptus entis valorem objectivum habet quoad id quod exprimit, non quoad universalitatem sub qua illud exprimit. Prima pars, quæ assertur contra Kantium, remanet probata ex dictis in Logica critica, altera, quæ impugnat Pantheistas et Ontologos, vindicabitur in Metaphysica speciali.

268 bis. — III. Sed, his præmissis, queritur *quomodo conceptus entis ad conceptus inferiores se habeat?*

Conceptus *formalis* proprius et adequatus entis, ut sic, est unus re et ratione præcisus ab aliis conceptibus formabilium aliarum rerum et objectorum. Et huic respondet conceptus *objectivus* qui expresse non dicit tale vel tale ens, sed omnia entia per modum unius, scilicet quatenus

sunt inter se aliquo modo similia, seu conveniunt in *essendo*. Itaque

269. — THESIS I. *Ratio entis non est generica.*

Probatur. Ratio generica debet esse simpliciter eadem in omnibus inferioribus, et differre à qualibet differentia specifica illi adjecta. Atqui ratio entis 1° non est simpliciter eadem in omnibus suis inferioribus; 2° non differt a variis differentiis specificis. Ergo notio entis non potest dici generica.

Major est inconcessa; notio generica, v. g. in homine notio *animalis*, est eadem in omnibus animantibus; sed differt a notione *rationalis* quæ illi est adventitia, imò ab ipsa diversa:

Ad minorem : 1° Notioni entis non respondet eadem omnino ratio entitatis in omnibus inferioribus; nam hæc notio convenit omnibus rebus : substantiæ et accidenti, causæ et effectui, infinito et finito, etc., seu rebus realiter diversis. Ergo non est eadem ratio objectiva respondens conceptui entis, ac proinde ratio entis non est simpliciter eadem in diversis inferioribus.

2° Non differt etiam a *differentia specifica*; nam ens generalissimè sumptum dicitur de omnibus differentibus, sicut de quolibet genere, ac proinde nunquam determinari potest per adjectionem notionis adventitiæ. Ergo non est generica.

Cor. Conceptus objectivus entis, prout in *re ipsa existit*, non est aliquid ex natura rei distinctum et præcisum ab inferioribus in quibus existit. Est tamen *secundum rationem* ab omnibus particularibus seu membris dividendum ens distinctus.

270. — THESIS II. *Conceptus entis, tum formalis tum objectivus, est conceptus analogus, analogia attributionis sui generis.*

Probatur. Analogia in conceptibus in hoc consistit ut alicui notioni non respondeat nisi ratio diversa entitatis cum aliqua tamen similitudine; exquirat enim 1° unum conceptum, 2° diversam rationem entitatis in rebus hæc conceptui designatis (31, 1°). Est aliqua relatio similitu-

dinis inter realitates eodem nomine designatas; v. g.: notio *pedis*, quæ dicitur de pede animalis, columna; et montis, est analoga. Vox *sanum* quæ tribui potest cibo, medicinæ, vultus color, etc., est nomen analogum.

Hæc analogia dicitur *attributionis*, quia analoga relationem aut proportionem habent, licet diversimodè, ad unum ex analogis, quod intrinsicè habet formam voce significatam; v. g.: in datis exemplis, *pes animalis, animal sanum* sibi intrinsicè habent formam voce significatam.

Atqui conceptus entis ita est unus ut tamen ratio objectiva entitatis non sit una in omnibus quæ sub entis notione comprehenduntur, licet inter hæc omnia sit quædam similitudo. Etenim notio entis, in se una, dicitur de rebus simpliciter diversis (209), quæ tamen inter se aliquam habent relationem aut proportionem. Hæc diversa habent idem nomen, *ens*; habent eundem *conceptum*, nam semper concipiuntur ut id quod habet aliquam realitatem. Verumtamen huic conceptui *rationes diversæ* entitatis respondent; ens finitum dicitur ens a propria entitate, et non ab entitate entis infiniti; accidens dicitur ens a propria entitate, non ab entitate substantiæ, etc. Igitur *ecce* et *conceptus* entis respondent diversæ rationes entitatis, nempe diversæ realitates.

Ergo notio entis est analoga, analogia attributionis.

271. — *Corollaria*. I. In analogia entis si spectatur realitas quæ nomini et conceptui respondet, non autem ipsum nomen, analogum princeps est ens infinitum, secundarium autem, entia finita, quæ ab ente infinito habent ut sint; res aliter se habet si agitur de nomine.

II. Rejicimus opinionem Giobertii, qui contendebat nomen *ens* soli Deo tribui posse.

272. — *Scholium*. Rationes objectivè diversæ uno conceptu *indeterminato* exprimi possunt, licet conceptus *determinati* diversarum entitatum sint necessariò diversi. Igitur quando rationes entium diversæ *indeterminatè* et *confusè*, nempe prout sunt aliquid a nihilo distinctum, concipiuntur, in uno entis conceptu conveniunt.

II. De nihilo.

273. — Ens potest negatione attingi; porro negatio in eo consistit ut removeat quod attingit (64). Sed negatio potest attingere ens universim sumptum; hæc puram entis negationem *nihilum* vocamus. Nihilum ergo nullo modo per se intelligi potest, sed dumtaxat per respectum ad ens, quod removel, siquidem per negationem qua gignitur, tollitur quidquid habebat rationem entitatis, seu intelligibilitatis positivæ.

Nihilum dividi solet in *positivum* et *negativum*: dicitur positivum quum removel ens sumptum pro eo quod existit, seu pro existente: dicitur negativum quando ens removel sumptum pro eo quod habet realitatem.

III. De divisione entis in communi.

274. — Ens in communi dividi solet in ens reale et ens rationis. Ens *reale* est illud quod intelligitur ut realitas aliqua quæ extra mentem existit, aut saltem existere potest. Ens *rationis* illud est quod a ratione concipitur ad modum entis, cum tamen in existentiam non habeat, v. gr.: *tenebræ*, aut *cæcitas*. Ens rationis non est idem ac ens *logicum*, quod est denominatio extrinseca ab operationibus petita per quas aliquid dicitur prædicatum, subiectum, definitio, genus, species, etc.: ens logicum vocari solet secundæ intentiones objectivæ.

Hic ultimus modus intelligendi, licet nihil reale exhibeat, nullam tamen involvit falsitatem; nam per hos conceptus non affirmamus esse res que non sunt, sed tantum de iis quæ non sunt, cogitamus ad modum eorum quæ sunt.

Ens reale dissepitur in *attuale* et *possibile*. Dicitur *attuale*, quando concipitur ut *actu* existentiam habens: dicitur *possibile*, quando consideratur in quantum existentiam *habere potest*. De aliis divisionibus suo loco agemus.

Entia rationis etiam varia sunt. Dicuntur entia rationis 1° eæ combinationes idearum quæ aliquid impossibile exhibent; v. g., circulus quadratus; 2° negationes et privationes quæ per modum entis positivi apprehenduntur; v. gr. cæcitas; 3° relationes quæ vel ex toto, vel ex parte finguntur ab intellectu; v. gr. relatio entis cum semetipso.

Dicuntur *entia*, quia aliquam analogiam habent cum ente reali : cogitantur ad modum entis realis. Dicuntur *entia rationis*, quia quiddam habent, a sola ratione mutuantur,

ARTICULUS II.

De essentia.

I. De conceptu essentie.

275. — In ente potest considerari id quo ens constituitur in propria natura; et illud constitutum ens dicitur *essentia* (1), quæ proinde est id quod concipitur ut primum et radicale, ac intimum principium omnium quæ enti conveniunt. Definiri solet: *Id quo res est id quod est*. Tamen animadvertendum est hic non agi de definitione propriè dicta; essentia enim, non secus ac ens, strictè definiri nequit, licet declarari possit.

Explicatur data definitio. In quolibet re sunt 1° quædam notæ sine quibus hæc res concipi nequit : v. gr. in conceptu hominis, notio *animalitatis* et *rationalitatis*; in conceptu trianguli, notio *angulorum*, numero trium; sunt etiam 2° aliæ notæ sine quibus intelligi potest quid res sit : v. g. in conceptu hominis notio coloris, figuræ, etc. Primæ notæ ipsam essentiam rei constituunt, quia sine ipsis hæc res amplius non esset, neque ut talis concipi posset; secundæ notæ, quæ ens ipsum non constituunt, sed quodammodo perficiunt, dicuntur accidentia essentie. Essentia ergo est complexus notarum constitutarum, quæ rem ipsam, ut talem, constituunt, et ideò *essentia* est id quo res constituitur id quod est.

Essentia a Scholasticis nuncupari solet *quidditas*, eo quia per eam responsum redditur interrogationi: *Quid res sit*; huic enim perentationi responderet sive per *nomen rei proprium*, quod confusæ notioni essentie responderet, sive per *definitionem*, quæ distinctam essentie notionem exhibet.

Ex dictis patet omnes essentie definitiones, quæ dari

(1) Essentia dicitur etiam 1° *ratio* rei, quia ipsa est ratio ob quam res est id quod est, 2° *forma*, quia forma, ut postea dicemus, est id quo res in propria specie constituitur.

solent, eodem recidere. Quando enim a quibusdam definitur : *id quod primo de ente concipitur*, aut ab aliis : *principium eorum omnium quæ enti necessariò insunt*, semper exhibetur essentia ut id quo res constituitur.

276. — Essentia est primum principium omnium eius attributorum. Sed quando essentia speciatim consideratur ut principium activitatis, dicitur *natura*, quæ proinde est aptitudo entis ad operandum. Igitur discrimen inter essentiam et naturam, in eo est quòd essentia absolutè denotat id quo ens constituitur, dum natura est essentia non absolutè spectata, sed relativè, nempe quatenus est fons actionum.

277. — Rerum essentia dividitur in physicam et metaphysicam. Dicitur *physica* quando essentia rei constituta ad quæ attendimus, sunt partes reales. Appellatur *metaphysica* et etiam *notionalis*, quando coalescit constitutivis rei metaphysicis, seu partibus notionalibus, nempe genere et differentia (1).

Essentia metaphysica a physica non distinguitur nisi *ex modo concipiendi*, nam utraq; realem essentiam representat, siquidem essentia metaphysica non est arbitraria. Essentia physica coalescit elementis physicis, quæ proinde considerantur prout enti insunt, et *in ipso* sunt ab invicem distincta, i. e. abque mentis præcisione, dum essentia metaphysica per elementa notionalia determinatur, quæ ab invicem non distinguuntur nisi per mentis præcisionem, et possunt prædicari singillatim de toto ente, quod determinant. Sed elementa sive physica sive notionalia semper essentiam realem objecti expriment, ac proinde essentia metaphysica non differt a physica quia esset tantum *intelligibilis*, dum altera sola esset *realis*, sed dumtaxat quoad modum concipiendi ens quod determinat, inter se differunt istæ essentie.

(1) S. Thom. : p. 9. 115 a. 2.

II. — De essentialium realium cognitione.

278. — THESIS I. *Essentie rerum naturalium non sunt nobis prorsus ignotæ, licet eas imperfectè admodum cognoscamus.*

Nota. Prima pars thesese stabilitur contra errorem Lockii, qui putabat essentialia notionalia esse arbitrarías, incertas et prorsus nominales.

Probat. Si essentialia rerum intelligibiles essent prorsus incertæ, nullius rei notitiã immutabilem et certam haberemus; res enim non sunt *immutabiles* quoad existentiam, sed tantummodo quoad *essentialiam*. Atqui aliquando notitiã rerum naturalium certam et immutabilem habemus, ut experientia constat. Etenim quosdam habemus conceptus qui simul sunt immutabiles et certè representant *physica rerum constitutiã*. V. g. hominem cognoscimus ut constantem corpore organico et animo immateriali, vel ut animal ratione præditum; item, animal cognoscimus ut vivens sensu præditum. At istæ definitiones competunt omnibus individuis sub specie aut genere contentis, ac prorsus expriment *id quod est constitutum* ipsius esse eorum. Ergo rerum naturalium essentialia, quæ hisce conceptibus representantur, non sunt nobis prorsus ignotæ.

Secunda pars: Verumtamen nonnisi imperfectè multas essentialis cognoscimus.

Probat. Intellectus res naturales cognoscere nequit nisi sensibili perceptione juvetur. Atqui sensitiva cognitio non attingit nisi qualitates externas aut quosdam effectus, non autem ipsam essentialiam. Ergo intellectus, qui essentialium hujusmodi notitiã determinatam ope perceptionum sensibilibum acquirit, nonnisi per aliquam ratiocinationem ad earum cognitionem pertingit; quapropter imperfectè eas cognoscit.

279. — *Scholium.* 1º Intellectus *immediatè et intuitivè* non attingit *intimas* rerum naturalium essentialias, nempe completam et specificam essentialiam; sed ad hoc eget diligentè experientia et ratiocinio. 2º Verumtamen *immediatè* eas percipit sub aliqua ratione universaliori et inde-

terminata, puta, sub *ratione entis, rei aut subjecti*, etc. Igitur nostra cognitio eorum quæ esse intimum rerum naturalium constituunt non est intuitiva et a priori, sed argutiva et a posteriori; fit ope proprietatum quas sensus referunt, et mediante ratiocinio.

Verum si non ageretur de essentiali rerum naturalium, sed tantummodo de essentiali rerum illarum quæ ab intellectu humano effortantur, aliter dicendum foret, ut per se patet: earum constitutiva mens ignorare nequit.

III. De essentialium intelligibilium dotibus.

280. — THESIS II. *Essentie intelligibiles rerum sunt indivisibiles.*

Probat. Illud in præsentì dicitur indivisibile, ex quo nihil detrahi potest quin destruat. Atque essentialia rerum non possunt minui nec augeri, quin perimantur, seu quin res illæ in alias immutentur. *Exemplum* ab Aristotele adhibitum: Quaternario si unitatem addas vel demas, alium numerum statim habebis, sed non amplius quaternarium. Ita si definitioni animalis aliquam notam addas vel demas, non erit amplius essentia animalis: si demas notam sensibilitatis, habebis plantam; si addas notam rationalitatis, habebis hominem. Ergo rerum essentialia sunt indivisibiles.

281. — THESIS III. *Essentie rerum sunt immutabiles et necessaria.*

Probat. Essentialia est id quod ens quodcumque constituit id quod est (275): quamobrem si mutaretur, illud ens fieret quod non erat, seu aliud ens. Ergo si essentialia alicujus rei esset mutabilis, illa res posset *non esse id quod est*, aut esse id quod non est, quod apertam involvit contradictionem. Ex: essentia quadrati variari nequit; latus aliquid non reciperet vel amitteret quominus desinat esse id quod est, seu quadratum, et fiat id quod non est, seu triangulum aut pentagonum. Hinc essentialia rerum sunt immutabiles, ac prorsus necessaria.

282. — *Scholium.* Mutationes fiunt in rerum natura, sed istæ mutationes non afficiunt essentialias. Essentialia singu-

lars aliis succedunt quæ existere cessant; sed id non importat mutationem essentiae communis, seu intelligibilis, de qua agitur; existentiae duntaxat mutantur.

283. — THESIS IV. *Essentia rerum sunt aeternae.*

Nota. Agitur de statu intelligibilitatis, non verò de statu existentiae.

Probat. Essentiae rerum solis constant constitutivis rei determinatae. Atqui non aliquando coepit esse verum, sed semper verum fuit, ac necessariò verum est, hanc rem determinatam constare his constitutivis et non aliis. Ex: triangulum non aliquando coepit habere tria latera et tres angulos, sicut spiritus non aliquando coepit esse id quod a conditione materiali liberum est. Ergo essentiae rerum, in se et abstractè cogitatae, prorsus praescindunt ab existentia et ideo ab omni ratione temporis, ac proinde sunt aeternae, sensu saltem negativo.

2º Praeterea essentiae rerum, cum praescindant ab existentia, praescindunt etiam ab omni ratione temporis, et alias ante omne tempus a Deo fuerunt cognitae. Ergo sunt aeternae.

284. — *Corollarium.* Essentiae etiam dici possunt *indefinitae*, non autem quoad comprehensionem, sed quoad extensionem: possunt enim de individuis indefinitè praedicari.

ARTICULUS III.

De existentia et possibilitate.

285. — Ens generalissimè sumptum est id quod habet aliquam realitatem, (267). Sed id quod habet aliquam realitatem, aut illam habet actu, et tunc dicitur *ens in actu*, seu existens; aut illam habere *potest*, licet actu hanc non habeat, et tunc dicitur *ens in potentia*, seu *possibile*.

Ens possibile et ens existens in aliquo conveniunt et in aliquo discrepant. Conveniunt quatenus propriè dicuntur alia: ens enim significat rem abstractione facta existentia vel non existentia. Opponuntur, quatenus ens in actu includit *existentiam*, dum ens in potentia hanc excludit, et est duntaxat in ordine intelligibili et metaphysico. Ens

existens, ut per se patet, est in ordine physico et in ordine metaphysico; actualitas enim necessariò subauditur possibilitatem. In duobus paragraphis distinctis agemus de hac primordiali divisione entis realis.

§ I. De existentia notione.

286. — Existentia notio est adeò simplex et clara, ut definiri simul nequeat et non debeat; quando igitur sequentibus modis describitur, istæ definitiones nihil perspicuitatis conferunt conceptui existentia: *actualis rei praesentia in ordine physico; ultima rei actualitas in linea entis; id quo res sistitur extra causas; actualitas essentiae, etc.*

Vox existentiae, juxta etymon, significat emergum rei ex alia re, id est, ex causa vel possibilitate; sed prout communiter sumitur, abstrahit ab hac significatione.

287. — Controversia fuit inter Scholasticos utrum existentia ab essentia realiter necne distinguitur.

1º Prima sententia, quæ existimatur opinio sancti Thomae, atque generatim propugnatur a Thomistis, praesertim veteribus, affirmat existentiam esse rem quandam seu modalitatem distinctam omninò realiter in creaturis ab entitate essentiae (1). Sed dum probant hanc sententiam, id plerumque intelligunt de *essentia generatim sumpta*, non autem speciatim de *essentia reali et physica*, ac proinde probatio extra statum questionis evagatur. Sunt tamen quidam Thomistae, *recentiores* praesertim, qui probationes institunt de discrimine inter essentiam realem ac physicam et existentiam (2).

2º Secunda sententia, quæ Scoto tribuitur atque a nonnullis ejus scholæ propugnatur (3), affirmat existentiam creatam differre *formaliter* ab essentia cujus est esse, non autem esse entitatem realiter distinctam ab entitate essentiae, sed duntaxat modum ejus. Haec sententia fundatur in aliqua Scotistarum distinctione quam refullemus, ac proinde de hac sententia nihil dicendum in praesenti.

3º Tertia opinio, quam tenet Suarez, post Alexandrum

(1) Goudin, *Metaphys.* q. I. a. 3.

(2) Liberatore, *Metaphys.* gen., c. I. a. 3.

(3) Vide Pressen, *Metaphys.* disp. II, cap. II. a. 3, q. 2.

Halensem et plures Scotistas, affirmat essentialia esse existentiam alieijus creature ratione tantum distingui (1). Veritatem hujus sententiæ propugnamus in thesi sequenti.

288. — *Thesis. Essentialia actualis et producta non re sed ratione tantum differt ab existentia.*

Nota. 1° Non agitur de conceptibus essentialia et existentia, qui certè sunt distincti; nam de essentialia rei cogitare possumus quin ad ejus existentiam attendamus.

2° Essentialia abstracta realiter distinguitur ab existentia actuali, necnon essentialia existens ab essentialia abstracta.

3° Agitur de entitate essentialia realis et producta respectu existentia entis, quod hanc essentialiam realem habet; et in hoc sensu thesim probamus.

Probatnr 1^a pars. Cum essentialia extra causas suas et extra mentis conceptum constituitur, actu est. Atqui actu esse et existere idem sonat. Ergo essentialia realis non est aliud ac existentia, ac proinde non re, sed ratione tantum, ab ipsa distinguitur.

Ad majoris intelligentiam animadvertendum est essentialiam, de qua agitur, esse aliquid in ordine physico, seu realitatem physicam extra causas sistentem; eatenus enim differt ab essentialia abstracta et possibili quatenus est aliquid in ordine physico, dum essentialia possibilis est nihil in ordine physico.

Atqui, ut diximus in minore, actu esse et existere idem est. Etenim existentia nomine nihil aliud intelligitur, in rebus creatis, nisi id per quod istæ res creatæ desinant esse nihil in ordine physico, seu non continentur amplius in solo ordine idealis. Porro hæc omnia conveniunt entitati essentialia realis. Ergo essentialia realis non re distinguitur ab existentia.

2° pars. Nihilominus ratione distinguitur cum fundamento in re, nam 1° conceptus essentialia non est idem ac conceptus existentia; deinde 2° contingentia quæ est de ratione ejusmodi existentia, suppeditat fundamentum distinctionis. Ergo.

289. — *Schol.* Sententia Thomistarum adstruit præ-

(1) Suarez, *Disp. metaphys.* t. II, disp. xxxi.

sertim ex eo quod essentialia realis et existentia quoddam compositum efformant in quo essentialia se haberet ut potentia physica ad esse actuale recipiendum, dum existentia esset actus quo hæc potentia completeretur.

Sed hoc argumentum non cogit. Etenim illud compositum non potest esse nisi metaphysicum; nam essentialia non potest concipi in potentia quominus concipiatur ut idealis, siquidem essentialia realis ab idealis distinguitur ut ens in actu ab ente in potentia. Ergo.

§ II. De ente possibili.

I. Quid et quotuplex sit possibilitas?

290. — Quod existit, existendi capax erat antequam existeret. Prout concipitur aliquid ut existendi capax, sed nondum existens, dicitur possibile; possibilitas igitur idem est atque aptitudo ad existendum; id enim quod non est et esse potest, possibile purum dicitur.

291. — Possibilitas est duplex, scilicet 1° intrinseca seu formalis aut absoluta, 2° extrinseca seu causalis aut relativa.

Possibilitas intrinseca est aptitudo ad existendum orta ex eo quod rei constitutiva repugnantiam ad invicem non habent: v. gr., possibilitas picturæ. Dicitur etiam possibilitas metaphysica, vel logica: possibile enim logicum est ille specialis modus compositionis ejus termini non includunt contradictionem.

Possibilitas extrinseca est aptitudo ad existendum procedens ex virtute causæ quæ idonea sit ad rem producendam: v. gr., possibilitas picturæ ab artifice; dicitur etiam possibilitas physica: possibile enim physicum latius sumptum est id omne quod potest esse terminus alicujus potentia productivæ quando formaliter consideratur in ordine ad hanc potentiam. Possibilitati physice aliquando opponitur moralis quæ, præter efficaciam causæ, dicit aliquam propensionem ad agendum.

Dicitur moralis quia rei possibilis effectio conformis est consueto modo agendi causæ, seu communibus agentium moribus.

Possibilitas quæ utrumque complectitur, seu intrinsecam et extrinsecam dicitur adequata.

Possibilitas intrinseca est absoluta, dum possibilitas extrinseca relativa est ad vires causæ; hinc id quod respectu unius causæ foret impossibile, respectu alterius, possibile esset. In ordine ad Deum omnia que intrinsecè sunt possible, extrinsecam habent possibilitatem.

II. De impossibilitate.

292. — Id quod opponitur possibilitati est impossibilitas: impossibile igitur est *id quod ad existentiam devenire nequit*.

Quando impossibile aliquid dicitur eò quòd in suis constitutivis contradictionem continet, ut triangulum quadratum, est impossibilitas *intrinseca*. Impossibilitas erit *extrinseca* quando aliquid ad existentiam devenire nequit ob defectum virtutis ex parte causæ. V. g. actio simultanea ejusdem hominis in locis longè dissitis, aut efformatio alicujus rei ex nihilo ex parte causæ creatæ; hæc impossibilitas etiam dicitur *physica*.

Impossibilitas *moralis* nuncupatur quando, illud quod dicitur impossibile, præ circumstantiis, ab homine fieri non solet, ac proinde ejus effectio repugnat communibus hominum moribus, licet *absolutè ab homine perfici possit*.

Ad impossibilitatem moralem ritè intelligendam, plura sunt animadvertenda: 1° Actio, que dicitur moraliter impossibilis, non exsuperat vires physicas hominis. Verumtamen 2° pondus difficultatis est tale ob adjuncta, quod non compensetur a bono actionem consequente. Quando ergo bonum est valde exiguum, et difficultas est omnino magna, tum verò actio dicitur moraliter impossibilis, quia tunc communiter homines agere non solent.

Cum difficultas sit major aut minor respectu diversorum hominum, et præterea cum bonum quod ex actione consequeretur, possit esse majus aut minus in estimatione agentis, fit quòd impossibilitas moralis non possit semper faciliè determinari.

III. De indole possiblem.

293. — THESIS I. *Possible est aliquid.*

Probatur. Nihilum purum est id quod existentiam acquirere non potest, ac proinde nunquam *aliquid* est. Atqui pos-

sibile existentiam acquirere et *aliquid physici* esse potest. Ergo non est nihilum. Est aliquid, non physicum, sed ideale, nimirum in intellectu existens formaliter.

294. — THESIS II. *Possible aeterna sunt.*

Probatur. Possibilia, quæ realitatem habent in intellectu tantum, sunt aeterna si intellectus aeternus sit, qui ea semper cognoverit. Atqui intellectus divinus possiblem semper cognovit. Ergo sunt aeterna.

Præterea possibilitas, qua talis, a qualibet temporali determinatione præscindit, et exinde ordinem dicere potest ad omnia tempora, quæ proinde prætergreditur.

IV. De possibilitatis intrinsecæ origine.

295. — THESIS III. *Interna rerum possibilitas nec 1° a rebus in mundo existentibus pendet, nec 2° ab intellectu nostro.*

Probatur prima pars. 1° Aptitudo ad existendum est ante ipsam existentiam. Ergo impossibile est ut possibilitas ab existentibus creatis pendeat.

2° Possibilia, ut sic, sunt immutabilia, universalialia, aeterna. Atqui res in mundo existentes sunt mutabiles, singulares, temporaneæ. Ergo nisi aeternum pendeat a temporaneo, immutabile a mutabili, etc., possiblem pendere nequeunt a rebus in mundo existentibus.

Probatur secunda pars. Si possiblem penderent ab intellectu nostro, possemus pro libito mutare relationes idearum, possibile reddere id quod antea erat intrinsecè impossibile et vice versa: v. gr., circulus, ad nostrum libitum esset quadratus vel rotundus. Atqui evidens est id fieri non posse. Ergo possiblem non pendet ab intellectu nostro.

296. — THESIS IV. *Interna rerum possibilitas non pendet a potentia divina, ut putaverunt Ockam et quidam Scholastici.*

Probatur. Si hæc opinio esset vera, possibile diceretur id quod a Deo effici potest, et impossibile id quod a Deo effici nequit. Atqui id importat limitationem divinas poten-

tiae; nam hæc potentia sine ulla objectiva ratione, sed respectu sui, ad illa se extendere non posset. Ergo hæc sententia divinam iniciatur omnipotentiam, quæ ad omnia se extendere per se non valeret.

207. — THESIS V. *Interna rerum possibilitas non pendet a divina voluntate, ut Cartesius adstruxit.*

Probat. Nihil volitum quin præcognitum, ut fert effatum scholæ. Atqui si interna possibilitas penderet a divina voluntate, possibile essent volita priusquam cognita: esse enim a voluntate accipiunt; porro in tantum sunt objectum cognitionis in quantum sunt.

Deinde intellectus divinus penderet a voluntate quoad rerum cognitionem: cognitio enim præsupponit objectum, quod in data hypothesi a sola voluntate determinaretur. Ergo impossibile est ut interna rerum possibilitas pendeat a voluntate divina.

Præterea in opinione Cartesiana, Deus pro libito efflicere posset ut amplius non repugnet *ens non esse* aut *Deum non esse*, ac proinde semetipsum annihilare quiret.

208. — THESIS VI. *Intrinseca possibilitas et impossibilitas ex ipsis rerum essentialis emergit.*

Probat. Possibilitatem determinamus ex *sociabilitate* idearum, et impossibilitatem ex earum *repugnantia*. Atqui ideæ congruunt vel discrepant quia entitates, quas representant, sunt id quod sunt, et conveniunt aut se excludunt. Ergo entitates, quatenus sunt id quod sunt seu essentia, sunt fons possibilitatis.

209. — THESIS VII. *Omnis possibilium intelligibilitas a divina essentia dependet, quatenus divini intellectus objectum est.*

Aninadcertendum 1° Essentiam divinam esse *imitabilem* pluribus modis, qui essentias possibile constituant. Dum intellectus divinus hos modos imitationis cognoscit, efformat archetypas rerum ideas.

Hinc 2° « Omnia possible, ut ait Lessius, continentur in essentia divina, tanquam in *originali radice*, et quasi

in *exemplari virtuali et radicali*; in *sapientia*, tanquam in *exemplari formali*, in quo etiam existunt objective modo perfectissimo et illustrissimo (1). »

Hæc præmissa explicatione, probatur thesis.

Essentia divina perfectissima est, ac proinde omnis possibilis essentia perfectionem præcontinere debet. Atqui Deus cum seipsum perfectè cognoscat, debet cognoscere omnes modos secundum quos ipsis essentia est imitabilis, seu essentias rerum finitarum. Ergo 1° istæ essentia, tanquam *sui fundamentum*, habent essentiam divinam, et 2° *actualitatem* logicam æternam in divino intellectu obtinent: itaque *intelligibilitatem* ex divina essentia, prout in se est et intellectui divino obicitur, accipiunt.

Hæc omnia in Theologia fusiùs tractantur.

CAPUT II.

DE AFFECTIONIBUS COMMUNIBUS ENTIS IN COMMUNI.

300. — Ens quibusdam proprietatibus fruitur, quæ in duos ordines distribui solent, scilicet 1° in proprietates *incomplexas* et *simplices*, unico scilicet vocabulo expressas atqui omni prorsus enti singulæ convenientes; 2° in *complexas* seu *compositas*, quæ omni enti singulæ non conveniunt. De prioribus in præsens agitur.

Proprietates incomplexæ, seu communes entis affectiones, aut *passiones*, per se ac propriè entis, ut sic, convenire debent, non ita tamen ut ex rei natura ab ipso distinguantur. In re sunt ipsum ens, sed sub diverso respectu a ratione perspectum.

At licet istæ communes affectiones realiter ab ente non distinguantur, quodammodo tamen ab illo distingui debent, secus non essent ejus proprietates. Sunt numero tres: unitas, veritas et bonitas. De his tribus in totidem articulis agemus.

Sed oppositorum eadem est scientia, ut fert quidam ex scholæ aphorismus, cujus veritas inde patet quod unum ex

(1) De Perfectionibus Moribusque divinis, lib. V, cap. II, § 10.

oppositis alterius negationem simpliciter importat; porro mensura negationis est ipsa positio, et exinde contrariorum communis quedam est norma: de oppositis igitur simul eloqui fas est et expedit.

Hinc agemus in primo articulo, de unitate et multitudine; in secundo, de veritate et falsitate; in tertio, de bonitate et malo.

ARTICULUS I.

De unitate et multitudine.

301. — Unum definitur: *Quod est indivisum in se.* Statim enim ac ens dividitur, unius entis conceptus tollitur, eique succedit notio *multitudinis*. Si verò unitas sit carentia divisionis, nequit esse aliquid ab ente distinctum. Unitas igitur enti nihil positivi addit, sed duntaxat negationem divisionis denotat.

302. — Triplex communiter a metaphysicis statuitur unitas, scilicet: *transcendentalis, individualis, et formalis.*

Prima est ipsa rei entitas a qua omne ens habet quod sit indivisum in se; et hæc unitas competit omni enti, ac proinde ad omnes species unitatis se extendit.

Secunda est qua individuum est intrinsecò indivisum in plura inferiora, seu multis, tanquam inferioribus, non est communicatum: hinc omni et soli naturæ individuali congruit.

Tertia est indivisio essentiae in se considerata, nempe in plures essentias.

Ad unitatem formalem reduci potest unitas *universalis* seu rationis, quæ competit naturæ præcisæ a singularibus, et per modum unius ad ea comparatæ. Dicitur unitas, *rationis*, quia extra mentem, scilicet in rebus, non invenitur.

§ I. De unitate transcendentali.

I. De unitate.

303. — Unitas transcendentalis diversos habet gradus, pro ratione qua ens divisionem a se removet:

1° Est unitas perfectissima, seu *indivisibilitas*, qua fruntur entia, quæ nec actu divisa sunt, nec dividi possunt, ut omnia entia simplicia.

2° Unitas *compositionis*, quæ prodit ex eo quòd plura inter se aliquo modo diversa a natura habent ut sint unum; v. g. corpus partibus coalescens. Subdividitur in *hypostaticam, physicam* et *moralem*, prout illud unum quod resultat ex partibus diversis, est *persona, natura* vel quidam *ordo*. Præ ratione qua partes ad invicem ordinantur subdividitur etiam in *naturalem, artificialem* et *aggregationis*:

1° Unitas quæ constat ex elementis quæ a natura habent ut sint unum, qualia sunt materia et forma, dicitur *naturalis*.

2° Unitas *artificialis* constans ex iis quæ non a natura sed ab arte habent ut sint unum; v. g. domus, horologium, etc.

3° Unitas *aggregationis*, quæ oritur ex eo quòd plura, non a natura, neque ab arte, sed a casu habent ut sint unum, quia scilicet contigua sunt; v. g. lapidum acervus. Est ergo unitas per accidens.

Unitas artificialis est etiam unitas per accidens, seu secundum aliquod accidens, dum unitas indivisibilitatis et compositionis facit ens unum *per se*, seu secundum ipsum esse quod est et dicitur unum.

II. De multitudine et numero.

304. — Unitati opponitur multitudo, quæ habetur quando divisio in ente concipitur. Hinc potest defini: *Entium divisio*. Ergo ad multitudinem constituendam sufficit aliqua divisio, quæ unum in plura ita resolvat, ut quolibet eorum non sit aliud, licet hæc plura possint inter se aliquo nexu conjungi; v. g. membra corporis. Eadem igitur res potest esse secundum aliquam rationem una, secundum aliam, multa: v. g. essentia rei est una, licet partes essentielles et integrales sint plures.

305. — Cum mens multitudinem percipit et in unum colligit, concipit *numerum*, qui est *collectio unitatum*. Idea numeri ergo constat: 1° unitate, 2° divisione, 3° similitudine. Quando similitudo est determinata, v. g. duo

homines, numerus est *coarctatus*; quando est indeterminata, seu ex notione transcendenti repetitur, numerus dicitur *abstractus*, v. g. duo.

Unitas mathematica, quæ est unitas ut elementum numeri, conceptui unitatis addit quod sit unitas in *genere quantitatis*.

§ II. De unitate individuali.

306. — Unitas individualis opponitur universali, et individuum afficit, quod multis, tanquam inferioribus, non est communicabile.

Individuum definitur: *Id quod in plura talia, quale ipsum est, dividi negrit.*

307. — Querunt Scholastici quodnam sit principium individuationis, seu quid sit id quo individua similis naturæ inter se realiter distinguuntur, vel etiam, aliis verbis, undè sumatur unitas individualis?

1° *Sententia*. Juxta S. Thomam ejusque scholam, principium individuationis est materia *signata*, seu materia quatenus est quantitate affecta, aut saltem habitudinem dicit ad quantitatem (1). Hinc Angeli, qui non sunt entia materialia, tot sunt species quot individua.

2° *Sententia*. Juxta Suarez, illud principium non stat in materia signata, sed in ipsa *realitate* naturæ individue (2). *Ratio*: Illud principium non potest esse aliquid distinctum ab ipsa natura individua, secus natura esset singularis et individua, antequam illud huic accedat. Atqui si fundamentum non est aliquid extrinsecum naturæ, debet esse aliquid illi intrinsicum, seu ipsa realitas naturæ individue. Ergo... Qui fusiorem de hac re disputationem vult, adeat Suarez: *Met.*, v, sect. III, IV et v.)

§ III. De unitate formali.

308. — Unitas hæc que competit essentiali, ut sic, bifariam dividi potest. Prout sumitur ut divisio essentialis realis, nomen genericum unitatis *formalis* retinet. Prout

(1) S. Thom. multis in locis, et speciatim in opusculo: *de principio individuationis*.

(2) Suarez, *Metaphys.*, disp. v.

concepitur ut affectio essentialis intelligibilis, seu competit essentiali a singularibus præcise, dicitur *universalis*, aut etiam *unitas rationis*, quia hæc unitas non est *realis*, idè quod naturæ universales non sunt extra mentem concipientem.

309. — Queri potest utrum unitas formalis, quæ non est *universalis*, sed realis, re aut ratione tantum distinguatur ab individuali?

1° *Realiter non distinguuntur iste unitates. Probat*. Essentia realem hanc non habet unitatem nisi in individuis. Atqui unitas individualis stat in realitate naturæ individue (307). Ergo impossibile est ut unitas formalis sit realitas distincta ab unitate individuali.

2° *Ratione tamen distinguuntur*, siquidem unitas formalis potest concipi abstractione facta unitatis individualis. Ergo...

ARTICULUS II.

De veritate et falsitate ontologica.

§ I. De veritate.

310. — Veritas generatim sumpta communiter definitur: *adequatio intellectus et rei*, uti jam diximus in Logica (151), dum locuti sumus de veracitate intellectus nostri. Hæc definitio non est mutanda cum agitur de *veritate rerum*; nam sicut intellectus dicitur verus per comparisonem ad res, ita res dicuntur veræ per comparisonem ad intellectum.

Verum per se primo competit intellectui a quo derivatur ad res; undè res ipsa non potest dici vera nisi per analogiam aliquam cum ipso intellectu. Hinc conceptus adequatus veritatis rerum hæc duo importat: 1° Realitatem seu entitatem rerum, 2° Ordinem ad intellectum, ac proinde describi potest veritas hæc: *Ipsa rerum entitas prout dicit ordinem conformitatis ad intellectum*. Est ergo ipsa cognoscibilitas objectorum.

Veritas hæc a veteribus *transcendentalis* dicebatur, quia ratio entis, ac proinde ipsa entis habitudo ad intellectum, transcendit omnes categorias; a recentioribus *metaphysica* appellatur. Ex altera parte quatenus cognoscibilitas non

est formaliter, sed tantum fundamentaliter, adæquatio rei et intellectus, hæc veritas dicitur *fundamentalis*, ad discrimen veritatis logicæ, seu quæ est in actu intelligendi : hæc enim dicitur etiam veritas *formalis*.

Quando speciatim consideratur relatio conformitatis, potest hæc referri sive ad intellectum practicum seu ad intellectum opificis, sive ad intellectum speculativum seu creatum.

311. — THESIS I. PER SE ET ABSOLUTÉ RES NATURALES VERÆ SUNT PER ORDINEM AD INTELLECTUM DIVINUM.

Probatur. Res naturales *primario veræ* sunt per comparisonem ad intellectum artificis a quo constituuntur id quod sunt. 1° Sunt *veræ*, nam si opus conceptui artificis seu typo dispar esset, jam deficeret adæquatio rei et conceptus, seu veritas. 2° Sunt *primariè veræ*, nam hæc comparatio est essentialis, ac proinde omnino primaria. Atqui iste intellectus artificis, cui referuntur res naturales, tanquam ad typum agentis, est intellectus divinus. Ergo res per se et absolutè dicuntur veræ per respectum ad intellectum divinum, seu ad archetypas ideas ad quarum exemplar conditæ sunt.

312. — THESIS II. RES NATURALES VERÆ ETIAM DICUNTUR PER ORDINEM AD INTELLECTUM CREATUM, SED SECUNDARIØ ET PER ACCIDENS.

Probatur 1^a pars. Veritas formaliter spectata importat aliquam conformitatem ad intellectum. Atqui huiusmodi adæquatio locum habere potest cum intellectu creato. Ergo...

Probatur 2^a pars. Sed hic ordo rei veræ ad intellectum creatum est *secundarius*, nam res veræ non constituuntur per respectum ad intellectum creatum (311). Veræ etiam denominantur *per accidens* cum ideis nostris adæquantur, nam veritatem habent, non quia ideis nostris adæquantur, sed quia sunt conformes ideis æternis.

313. — *Corollarium I.* Res creatæ comparantur ad intellectum divinum ut *mensuratum ad mensuram*. Etenim intellectus divinus est intellectus practicis qui res ipsas causat; sed mensuratio rerum est tantum in hoc intellectu

a quo fiunt. Res nihil aliud sunt quam externa representatio idearum archetyparum.

Idem dicendum est de rebus arte factis respectu cuiuslibet artificis; conceptus artificis est norma sui operis.

Sed est hoc discrimen inter supremum artificem et artificem creatum, quod supremus artifex nunquam in suo actu efformandi opus potest deficere ab ideis quibus efficientia dirigitur, dum artifex creatus aliquando virtute caret adæquandi sum opus conceptui seu typo.

314. — *Corollarium II.* Res naturales comparantur ad intellectum creatum ut *mensura ad mensuratum*. Intellectus enim creatus est merè *speculativus* respectu rerum naturalium, ac proinde eatenus est verus quatenus eas cognoscit ut sunt in se; res illæ igitur mensurant hunc intellectum.

315. — *Schol.* Querunt Scholastici quomodo veritas transcendentalis se habeat ad ens, cuius est affectio aut proprietas (300). Verior simul et planior sententia ea est quæ docet veritatem addere enti relationem conformitatis ad intellectum. Hujus sententia ratio satis efflorescit ex data definitione. Verum igitur ab ente differt per solam mentis considerationem (300).

§ II. De falsitate.

316. — Cum veritas sit adæquatio rei et intellectus, falsitas, quæ veritati opponitur, describi debet: *difformitas rei ab intellectu*.

Ex hoc conceptu falsitatis patet 1° Res *absolutè* dici falsas per respectum ad intellectum artificis, a quo dependent; sed hoc modo res naturales nunquam sunt falsæ (311, 313), et ideò falsitas in rebus nihil est. Cum agitur etiam de artefacto creato, si res ab hujus artificis idea esset difformis, diceretur opus malum, deforme, incongruum, potius quam falsum.

Patet 2° Res *falsas* nonnisi *per accidens et secundum quid* dici respectu intellectus a quo non dependent (312, 34), quatenus scilicet speciem externam aliarum rerum præbent, et sic, viam parant falso iudicio: v. g. falsum aurum, falsus amicus. Sunt falsæ *secundùm quid*, scilicet *secundùm id quod non sunt*, ut ait S. Thomas; unde *falsus*

Hæc est verus Tragedus, ut dicitur in 2° Soliloq. Hinc ut falsæ dicantur, requiritur, ut iudicentur aut saltem iudicari possint, esse id quod non sunt; sic aurichaleum verum dicitur *aurum falsum*, quia propter apparentiam externam falso reputatur aurum.

ARTICULUS III.

De bonitate et malo.

§ I. De bonitate.

317. — Ultima proprietas simplex, quæ enti attribuitur, est bonitas, quæ definiri potest: *id quod est conueniens alicui, nempe quod est conforme propensioni, capacitati*; a Scholasticis *bonum* communitè definitur: *ens ipsum, prout dicit ordinem conformitatis ad voluntatem, præcipuè divinam.*

Hæc conformitas fundatur in ipsa entitate rei, ac proinde ens in tantum nominatur bonum in quantum est appetibile (1).

Quamobrem *fundamentaliter*, bonum idem est ac ens, seu bonitas re non distinguitur ab entis realitate; sed *formaliter*, conceptus bonitatis distinguitur a conceptu entis, quatenus huic addit rationem convenientiæ vel perfectionis.

Bonitas est nomen abstractum cui respondet nomen concretum *bonum*, quod etiam et brevis, definiri potest: *id quod omnia appetunt.* Bonum est appetitûs objectum.

318. — Bonum dividi solet: I. In bonum verum et bonum apparens. *Verum* dicitur bonum quod tale est quale existimatur; *apparens* verò quod est tantum in existimatione, non autem in re.

II. Dividitur in illud quod in se bonum est, seu bonum absolutum, et in illud quod est alteri bonum, seu bonum respectivum aut relativum.

(1) Quidam reponunt rationem formalem boni in perfectione, alii in appetibilitate, et utrumque dicit S. Thomas. Possunt conciliari ista sententia: nam ratio formalis boni non consistit in perfectione, ut constituta entis, sed ut convenientie appetitûs, et illius perfectiva.

Bonum absolutum illud est quod per se dignum est amore. V. g. Bonus Deus. Bonum relativum est bonum respectu alterius tantum.

Bonitas absoluta est ipsa perfectio entis in se, undè per se appetitur: bonitas respectiva nominat respectum convenientiæ entis cum aliqua re: hinc non propter se, sed propter finem appetitur. V. g. sanitas.

111. Dividitur in honestum, utile et delectabile.

1° Bonum *honestum* illud est quod enti congruit *ratione sui*, non ratione delectationis et solius utilitatis. Latè sumptum, bonum illud est quicquid per se naturam entis perficit, et dicitur *bonum nature*. Pressius sumptum, est id quod rationali nature perfectionem ipsi propriam confert, et tunc idem est ac bonum morale. V. g. virtus. Est aliquod bonum absolutum.

2° Bonum *delectabile* illud est quod alicui convenit propter delectationem quam ipsi affert, uti deambulatio. Est aliquod bonum relativum.

3° Bonum *utile* illud est quod enti convenit, non ratione sui, neque ratione delectationis, sed ratione alterius boni quod per illud obtineri potest. V. g. pecunia.

319. — THESIS. I. *Omne ens est bonum, tum secundum se, tum alteri.*

1° Est bonum *secundum se*, quia omne ens carere nequit hac perfectione essentiali qua fit tale ens. Atqui qualibet perfectio est appetibilis adeoque bona. Ergo hæc essentialis perfectio qua ens actu est, hujus entis bonitatem secundum se constituit.

2° Est etiam bonum *alteri*, quia qualibet bonitas potest semper aliquid conferre ad alterius entis perfectionem, usum, etc. Ergo.

320. THESIS II. *Bonum est diffusivum sui.*

Probatum. Quod bonum est, appetibile est, et movere valet appetentem, quatenus pro illo rationem finis habere potest. Atqui id quod appetitur, ut finis, reddit media quæ ad hunc finem assequendum idonea sunt, *amabilia et appetibilia.* Ergo bonum in alias res rationem boni diffundit, ac proinde est sui diffusivum.

§ II. De malo.

I. Quid et quotuplex est malum ?

321. — Bono opponitur malum tanquam illius privatio seu carentia; quocirca potest definiiri: *carentia perfectionis convenientis et debita*. Malum non est simplex negatio boni, neque aliqua realitas positiva. Simplex enim negatio nullam supponit in subiecto opposita perfectionis exigentiam. Verumtamen non est aliqua realitas, nam omnis realitas, qua talis, est aliquod bonum (319).

322. — Malum qua tale, non est appetibile; cum opponatur bono, rationem finis ex se habere nequit. Verumtamen malum appetitur *per accidens*, quatenus res quadam bona exquiritur, in qua malum est: v. g. lucrum injustum.

323. — 1° Malum dividitur in *physicum et morale*, prout est privatio boni *naturalis* vel *moralis*: v. g. carentia sanitatis, vite, integritatis membrorum aut facultatum, est malum physicum. Deficientia actionis liberæ a morum regula est malum morale.

Huc divisioni membrum tertium addidit Leibnitzius, nempe malum *metaphysicum* quod est *carentia ulterioris perfectionis*. Sed defectus iste altioris perfectionis malum dici nequit, nam est mera negatio perfectionis indebitæ (321).

2° Malum dividitur in *absolutum et relativum*, quæ a S. Thoma appellantur malum *simpliciter* et malum *secundum quid*. Primum est privatio boni debiti, et opponitur bonitati absolutæ (318, II°); secundum est aliquid in se bonum, sed alteri detrimentum inferens; v. g. iustitia iudicis.

3° Dividitur in *malum culpæ et malum pænæ*: Primum importat inordinationem in actione vel omissione libera voluntatis, ac proinde coincidit cum malo morali: alterum est privatio boni ob culpam inflicta; v. g. privatio libertatis sonti irrogata.

II. De origine mali.

324. — Quoad originem mali et oppositionem quæ existit inter bonum et malum, advertit: 1° malum, vel esse malum subiecto in quo est, vel esse malum alteri;

2° Bonum et malum considerari posse *materialiter*, nempe secundum res ipsas quæ bonæ vel malæ sunt, aut *formaliter*, scilicet secundum ipsas rationes boni et mali.

Bonum et malum formaliter considerata, in subiecto opponuntur *privative*.

325. THESIS I. *Malum non est nisi in subiecto bono.*

Probat. Malum est privatio boni. Atqui privatio perfectionis debite nequit esse nisi in aliquo ente, quod (317, 319) eatenus est bonum quatenus est ens. Ergo malum non potest esse nisi in ente bono tanquam in subiecto.

326. — THESIS II. *Bonum est causa efficiens mali.*

Probat. Malum est privatio perfectionis debite. Atqui perfectio debita a subiecto, cui naturaliter debetur, removeri nequit nisi per contrariam actionem. Ergo cum actio non nisi ab ente, quod convertitur cum bono, fieri potest, malum a bono duntaxat tanquam a causa, originem ducit.

327. — THESIS III. *Bonum, non per se, sed per accidens est causa mali.*

Nota. Per se fieri dicitur quod ex virtute et intentione agentis fit; *per accidens*, quod vel non fit ex virtute agentis, vel fit præter ejus intentionem.

Probat. 1° *Ex eo quod non fit ex virtute agentis, et hoc duplici ratione.*

1° Efficientia causæ producit aliquid quod est ens.

Atqui omne ens est bonum. Ergo malum, quod est quadam privatio, seu non est aliquid, non venit ex *efficientia* causæ, sed ex *eius debilitate*, ac proinde fit *per accidens*.

2° Malum efficitur vel in ipsa actione causæ vel in ejus effectu. Porro defectus in *actione* non provenit ex *efficientia*, nam efficientia, ut sic, *aliquid efficit*: defectus in *causæ effectu* venit vel ex *imperfectione* actionis vel ex *deformitate* materiæ. Ergo malum semper provenit *per accidens*.

Probat. 2° *Ex eo quod non fit ex intentione agentis.*

Quod provenit præter intentionem agentis non est effec-

tus per se, sed per accidens. Atqui defectus aut privatio non potest esse id quod intendit agens. Ergo malum sit per accidens.

328. — *Scholium.* Hæc argumenta vim etiam obtinent quando agitur de causis liberis. 1° Quam enim causa libera legi motum se subicere detrectat, et actionem inhonestam facit, tunc causa efficiens hujus actionis, seu voluntas, non agit quantum potest et debet, ac proinde in actione deficit. Porro deficere a suo actu normali contingit per accidens. Ergo...

2° Præterea causa libera, dum actionem pravam perpetrare vult, directè non intendit ipsam *deordinationem* actionis, seu *deficientiam* a lege; hæc deficientia per se appeti nequit. Ergo agens liberum *directè* vult ipsam actionem, quæ est aliquid seu ens, et *indirectè* tantum, seu per accidens, vult deformitatem hanc quæ actionem comitatur. Ergo...

APPENDIX AD CAPUT II^{um}.

DE ORDINE, PULCHRITUDINE ET SUBLIMI.

329. Ordo et pulchritudo quædam sunt rationes communibus entis perfectionibus valde affines, et ea de causa ipsis eas adjungemus. De hisce rationibus circumscriptè disseremus, nam plena earum tractatio aliquam constitueret philosophiam artium; cæterum ætate nostra disquisitio legum pulchri quamdam constituit scientiam particularem, quæ *Æsthetica* nuncupatur.

I. De ordine.

330. — Ordo definitur a S. Augustino : *Parium disparumque sua cuique loca tribuens dispositio*, seu ut communiter etiam dicitur, *dispositio plurium ad unum ali-quod efficiendam*. Hinc ad ordinem requiritur :

1° *Quædam multitudo*, nam res una, quatenus una est, ordinari non potest. Et hæc multitudo est ipsa *materia* ordinis, quæ constat rebus, e quibus rite aptis ipse ordo conflatur.

2° *Quædam unitas*, ordinata enim dicuntur ea quæ se-

eundem aliquam rationem communem vel invicem succedunt, vel simul coexistunt, ad eundem finem obtinendum.

3° *Quædam partium dispositio* ad communem finem, nam locum rei proprium determinat relatio hujus rei ad cæteras quibuscum comparanda est intuitu unitatis.

En *forma ordinis* quæ apta plurium ad finem dispositione continetur.

4° *Finis communis* omnium partium, qui est ratio sufficiens ordinis et regula qua ipse ordo æstinatur.

331. — Ordo dividitur 1° ex parte materie in *staticum* et *dynamicum* prout agitur de ordinatione rerum aut motuum; 2° ratione forme in *universalem* et *particularem*, prout spectatur in omnibus simul partibus totum aliquod constituentibus, vel in singulis seorsum; 3° ratione relationum in *verum* et *apparentem*, prout fundatur in veris rerum relationibus aut fucatis.

Præterea ordo dicitur *chronologicus*, quando fundatur in relationibus temporis; *moralis* ac *socialis*, quando fundatur in relationibus juris et officiorum eam sine individuali ac sociali.

II. De pulchritudine.

332. — « Pulchrum et bonum, ait S. Thomas, in subjecto quidem sunt idem, quia super eandem rem fundantur, scilicet super formam, et propter hoc bonum laudatur ut pulchrum : sed ratione differunt. Nam bonum proprie respicit appetitum. Pulchrum autem respicit vim *cognoscitivam* : pulchra enim dicuntur *quæ visa placeat*. Unde pulchrum in debita proportione consistit. (1) » Sic pulchrum a posteriori definitur ex effectu, nempe quatenus delectat vim apprehensivam sensilem et intellectualement. Differt tamen a *vero*, quia verum apprehensum *affirmatur*, dum pulchrum apprehensum *placeat*. Itaque.

1° Si delectat tantum sensum visus et auditus, est pulchrum infimæ rationis;

2° Si per sensum visus et auditus, vel per imaginationem pertingit ad vim intellectivam, est altioris gradus. Utrunque tamen non est nisi in sensibilibus.

Denique 3° si pulchritudo esset in more intelligibilibus

(1) *Summa theol.*, 1^a p., q. v. s. 4 ad. 1.
BREV. PHIL. T. I.

et intellectualibus, esset altioris rationis quam pulchritudo sensilis, licet analoga.

Sed res non sunt pulchre ita delectant, sed e contra delectant, quia pulchre sunt. Itaque inquirenda est *intrinseca ratio pulchri* :

Pulchritudo ergo a Platone et S. Augustino strictius definitur : *unitas in multitudine et varietate*. Ex hac definitione reali et propria patet pulchritudinem includere ordinem, cui tamen aliquid addit. Ordo enim multitudinem importat, dum ad pulchritudinem requiritur *multorum varietas*. Hinc reductio multorum ad unitatem, varietate servata, est ipsa pulchritudinis essentia.

333. — Pulchritudo dispesci potest 1° in *idealem*, quae typicam quandam perfectionem exhibet, cui aliquid conformari debet ut sit pulchrum; v. g. exemplar ad imitationem propositum, et in *realem*, quae ad objectum aliquod in se spectatum pertinet.

2° Dividitur in *physicam, intellectualem et moralem*.

Dicitur physica, quando haec varia, ad unitatem reducta, sunt ordinis physici et materialis; v. g. vir corpore excellens. Pulchritudo dicitur intellectualis, quando res, ad unum reductae, sunt purè intelligibiles; v. g. pulchritudo libri, aut quando plurium varietate gaudentium unitas est merè logica, uti in operibus artium quae imitatione continentur. Denique pulchritudo dicitur moralis, quando unitas resultat ex consensione actuum liberorum cum lege morali, praesertim quando hinc conformitati aliquid obstat : v. g. pulchritudo virtutis.

334. — Pulchrum, uti diximus, respicit vim cognoscitivam, quae in homine est ordinis vel intellectualis; itaque pulchrum quod ordinem dicit ad facultates sive sensiles sive intellectuales, magis placet, ceteris paribus, saltem *homini* secundum vires mere naturales operanti, quam illud quod esset merè intellectuale aut mere sensibile. Facultas enim *aesthetica*, ut aiunt, quae etiam *gustûs* appellari solet, est complexus omnium facultatum cognoscitivarum, non autem aliqua particularis a ceteris distincta.

III. De sublimi.

334 bis. — Sublime in eo stat ut aliquid exhibeat intelligentis facultatem longè excedens, ac profundè respectu illius a quo consideratur, quasi vestigium infiniti praese fact. Id enim sublime a nobis dicitur quod stuporem ingenerat, quia vim et aciem nostram facultatum praetergreditur : animum, quem rapit, repente percellit ob magnitudinem quam illi exhibet.

Differt a pulchro, nam 1° ab uniformitate non abhorret, et eundem varietatem non exstulatur; limites dumtaxat repellere debet : capacitatem cognoscens exsuperet necesse est. Verumtamen non opus est ut mens ratiocinando ad objectum sublime ex integro cognoscendum devenire nequeat; sufficit ut intuitionem actualem excedat. Præterea 2° pulchritudo ordinem requirit, dum sublime illum non exposit; imò aliquando ex perturbatione augetur, atque etiam in ipsa consistit perturbatione : v. g. tempestas atrox nonnunquam spectaculum sublime dicitur. 3° Ordo cognitius aliquam gignit temperatam admirationem, dum sublime gignit stuporem, ac excessu suo facultatem sibi submittit.

CAPUT III.

DE SUPREMIS ENTIUM GENERIBUS SEU DE CATEGORIIS.

335. — Jam in Logica locuti sumus de categoriis seu de praedicamentis, prout secundis intentionibus subsunt; nunc autem considerari debent prout sunt entia. Objectum enim categoriarum sunt res omnes quatenus secundis intentionibus affectae ab invicem discernendae et a ratione ordinandae sunt. Speculatio igitur praedicamentorum simul pertinet ad Logicam et ad Metaphysicam. Categoriae considerari possunt :

1° Prae objecto suo, nempe prout sunt entia : categoriae enim ipsam ens exhibent pluribus diversisque modis determinatum; et sub hoc respectu in Metaphysica perstruantur, siquidem principium a quo promanant, est *ens*

in quantum ens, et quidem *actuale*, nam ad categorias revocantur notiones rerum que in natura sunt, et prout actu sunt in natura.

2° Attendi possunt præ illo quod habent a ratione, seu in quantum aliqua proprietates ab intellectu causata eis attribuitur, nempe quatenus sunt series naturalis generum, specierum et individuorum, atque predicari aut subiecti possunt: sub hoc respectu spectata, prædicamenta ad Logicam pertinent. Veteres communitur in Logica tractabant de categoriis.

336. — Licet arbitrarius aliquo sensu dici possit categoriarum numerus, aptè tamen ab Aristotele decem assignantur. I. Est *arbitrarius*, quia hæc series rerum variè ordinari potest. Etenim 1° si omnia entia alicui supremo generi subordinentur, *ens* erit unicum prædicamentum omnium entium. 2° Si ordinentur res usque ad *certum gradum*, qui sit tantum illis communis, licet super hunc gradum detur alius generalior, qui sit communis tam ipsis quam aliis rebus, tot statui possunt categoriæ quot fieri poterunt tales rerum ordinationes: ens enim per categorias dividitur tanquam per diversos *modos essendi*.

II. Apertissime tamen in *decem dividuntur* ab Aristotele, nam hæc divisio est completa et omnes aspectus complectitur, sub quibus ens generatim inspectum considerari potest (45).

327. — Verumtamen non est cur in has decem categorias singillatim rimandas hic incumbamus, nam ad rem nostram non omnes aliquid faciunt. Eas igitur solum seligemus que sunt metaphysicis scitu utiles, easque distribuimus pro ratione analogiæ vel oppositionis quam habent inter se. Hinc in primo articulo agemus de substantia et accidente; in secundo, de quantitate, qualitate, et habitu; et in tertio, de relatione.

ARTICULUS I.

De substantia et accidente.

I. De conceptu substantiæ et accidentis.

338. — Ens adequatè dividitur in substantiam et accidens, si per accidens intelligatur quidquid afficit vel modi-

ficat alterum. Etenim quodlibet ens vel per se constat, seu *est per se stans*, et tunc dicitur *substantia*, aut non stat per se, sed *in alio*, cui inhaeret, quod quum ita sit, dicitur *accidens*. Ex. : Si consideres hominem album, homo tibi exhibet substantiam, et albus, accidens, quod inhaeret huic substantiæ.

Strictè loquendo substantia definiri potest : *Ens per se stans, seu non indigens alia re cui inhaeret tanquam subiecto*.

Accidens est *ens alteri inherens, seu indigens subiecto cui insit*.

Substantia conceptitur tanquam aliquid *permanens*, dum accidens tanquam aliquid successivum, seu *transiens*, habetur.

330. — Experientia sive interna, sive externa, nobis dat conceptum accidentis et substantiæ. Dum res omnes consideramus, videmus esse aliquid quod mutationes sibi perpetuè succedentes recipit, et esse aliquid quod in his mutationibus accedit vel recedit. Id quod recipit mutationes, stat per se, seu est substantia : v. g. cera, quæ formas diversas recipit. Id quod his mutationibus accedit vel recedit est accidens : v. g. innumere istæ formæ quas cera successivè recipit.

340. — Substantia et accidens non univoce, sed analogicè conveniunt in ratione entis (260, 270), nam conceptus entis substantiæ et accidentis est communis; sed ratio hoc conceptu expressa non est eadem.

Hunc articulum in tres distribuimus paragraphos : In 1° agemus speciatim de substantiæ, in 2°, de supposito et persona, que sunt nonnullæ species substantiæ; denique in 3°, de accidente.

§ I. De substantia.

341. — THESIS. I. *Conceptus substantiæ non est arbitrarius et merum mentis figmentum*.

Nota. — Hæc thesis contra Lockii errorem proponitur (278).

Probatur. Conceptus qui habet fundamentum in re concepta, non potest dici arbitrarius et merum mentis

frumentum. Atqui ejusmodi est conceptus substantiæ : etenim, ut modo diximus, experientia ipsa sive interna sive externa clarè manifestat substantiam non esse idem ac accidens. Ergo hæc substantiæ notio quæ ex ipsis rerum naturis deprimitur, atque spontè exurgit ex ipsa experientia, nequit dici arbitraria et figmentum mentis.

342. — *Scholium.* Cognoscimus quidem quid sit substantia universim sumpta et per oppositionem ad accidens; verumtamen sæpenumerò non cognoscimus quid *intrinsecè* constituat determinatas substantias.

Sensus percipiunt externas affectiones, non abstractas, sed *concretas*, unde aliquo modo substantiam ipsam attingunt : istæ enim affectiones percipiuntur prout sunt *in re*, et *exindè* intellectus non intelligit primò affectionem a substantia abstractam, sed *per modum unius* accidentis in subjecto. Notiones formales substantiæ et accidentis comparatione et deductione postea acquiruntur.

343. — *De divisione substantiæ.*

Substantia ab Aristotele dividitur :

I. In primam et secundam, id est, in singularem et communem. Substantia *prima* seu singularis ea est quæ *de subjecto aliquo non dicitur, neque in subjecto aliquo est.* Substantia *secunda* seu communis ea est quæ *licet non sit in subjecto, dicitur tamen de subjecto.* Ex. *Homo* est substantia secunda; hic homo, seu *Petrus*, est substantia prima.

Hinc differunt 1º quia prima est incommunicabilis pluribus (314) : Petrus non dicitur de Paulo, Joanne...; secunda, non ita : homo dicitur de Paulo, Joanne. 2º Illa non prædicatur de altera substantia : hæc verò sic. 3º Illi tantum competit primò substare accidentibus; huic verò, secundariò et ratione primæ cui inexistit; homo est albus, quia Petrus vel Paulus... est albus.

II. Substantia dividitur in simplicem et compositam. Datur *simplex*, si partibus physicis non constat, neque in partes physicas resolvi potest; secus erit *composita*.

III. Dividi potest substantia sive simplex sive composita in completam et incompletam : *Completa* ea est quæ ex se non ordinatur ad compositum substantiale constituendum : v. gr., homo, angelus, arbor..., etc. Est *incompleta* ea

quæ ex se ordinatur ad tale compositum : v. gr., corpus hominis, animus humanus, etc. Substantia singulares aut primæ quæ sunt complete, nempe rationem partis aut complementi non habent, dicuntur *supposita*, græco nomine *hypostases*. De his speciatim agemus in sequenti paragrapho.

§ II. De supposito et persona.

I. De conceptu suppositi et personæ.

344. — Suppositum definiri potest : *substantia singularis quæ per se integrum quoddam est atque completum*, quæ proinde nec alterius pars est, neque uti pars spectari potest, nec communicatur pluribus realiter distinctis.

Persona a supposito distinguitur quatenus suppositum de qualibet natura dicitur, dum persona est suppositum nature *rationalis* tantum; quamobrem *est substantia singularis quæ ratione potest, queque per se integrum quoddam est atque completum.*

Modus sic consistendi in se, ex quo fit ut substantia singularis sit tota in se, seu evadat alteri incommunicabilis, *subsistentia* nominatur. Subsistentia propriè significat ultimum terminum nature substantialis. Si sumatur *abstractè*, significat rationem subsistenti, seu est formalis ratio incommunicabilitatis sub qua intelligitur substantiam esse hypostasim; si autem *concretè*, rem ipsam subsistentem significat. Igitur suppositum aut persona concipi debet ut resultans ex substantiali natura et subsistentia.

Adhibita methodo divisionis seu instituta analysi eorum quibus nomen hypostasis convenit, facile videbimus ad rationem propriam subsistentiæ tria requiri : 1º ut sit substantia *singularis et integra*; 2º ut non sit ad modum partis, sicuti, v. gr., anima in homine, sed substantia *tota*; 3º ut non sit communis, seu identificata cum pluribus inter se realiter distinctis, ut v. gr., essentia divina, sed *tota in se.*

345. — Hæ definitiones illis revera congruunt quas tradidit Boëtius : « Suppositum est *natura completa individua substantia...* » et, « persona est *rationalis natura individua substantia...* » Verumtamen ut hæc definitiones

ab aliis quas tradidimus, non discrepent, rite intelligi debent voces *individua substantia*: Nam significare non debent simpliciter substantiam physicè unam (secus animus humanus, corpus, etc., dicerentur hypostasés), sed substantiam completam, quas in se tota sit ne completa. *Individa* ergo, in hac definitione, non modo dicit substantiam *singularem*, ut opponitur universali, *integram*, ut opponitur parti, *totam* ut opponitur formæ in aliquo composito, verùm etiam substantiam *totam in se*, seu realiter incommunicabilem. *Substantia* ponitur ut genus in definitione, et per adjectionem vocis *individuum*, genus determinatur ad substantiam *primam* tantummodo significandam.

Hinc falsa est definitio a Günthero tradita, quam incaute accipiunt aliqui theologi: « Persona est *substantia sui conscia* »: actualis sui conscientia, juxta hanc definitionem esset forma personæ seu *personalitas*. Sequeretur quod in Trinitate esset unica persona, et in Verbo incarnato duplex hypostasis.

346. — *Thesis. Suppositum est maxime per se.*

Prob. Nam 1° non est in alio ut in subjecto, quod est accidentis; 2° non prædicatur etiam de *subjecto*, quod est substantia secundæ et non primæ; tandem 3° non est in alio ut in toto, secus rationem partis haberet. Ergo suppositum, quatenus non est pars, sed totum, est sui juris, seu non est res alterius.

Est id quod agit, quia esse ei convenit primò ac per se. Inde dimanat axioma: *Actiones sunt suppositorum*, quia suppositum est principium *quod agit*, licet *per naturam* agat, quæ proinde est principium *quo actiones* fiunt.

347. — *Corollarium I.* Quidquid rationem partis habet, dici nequit suppositum aut persona. Ex. : Anima et corpus dici non possunt supposita, saltem in statu unionis, quia habentur ut partes hominis.

348. — *Corollarium II.* Si fieret divisio aliequæ substantiæ ita ut partes nullam relationem servarent sive ad invicem, sive ad aliquod totum, constituerent quoddam integrum, nempe supposita. « Separatio, ut ait S. Thomas, dat utrique partium totalitatem » (i. e. *supposita totalitatem*).

Item, per oppositionem, duo supposita, sola conjunctione

facta, cessant duo esse supposita, sed unum constituunt: v. g. duo palatræ faciles quæ miscentur.

349. — *Scholium.* In mysterio sanctissimæ Incarnationis, ad personam infinitè perfectionis accessit finita substantia. Hæc fuit a substantia, hæc ipsa quod fit natura personæ infinitæ, suppositum non est, quia non habet rationem totius in se. Sed persona Verbi divini, quæ nullo pacto perfici poterat per hæc accessionem, suam personalitatem in potest hæc amittere, minuire vel augere non potuit: nunquam enim potest concipi ut habens rationem *rei perficiendæ*. Hinc persona Verbi naturam assumptionem ad suam trahere debuit personalitatem. Peracta igitur assumptione, unica est persona, nimirum persona assumens, et exindè unio hæc dicitur hypostatica.

Principium quod (345) agit est hæc unica Verbi hypostasis, dum principium quo actiones fiunt, est duplex, scilicet natura divina et natura humana. Hinc in Christo duo sunt genera operationum, quæ sunt due nature, dum in sanctissima Trinitate una est operatio externa *trium personarum*, quia una est natura.

II. De Distinctione inter naturam et personalitatem.

350. — Querunt Scholastici utrum personalitas vel subsistentia addat naturæ existenti *in creatis* aliquam novam realitatem?

— Variæ sententiæ circa hanc questionem:

I. Hæretici omnimodam distinctionem rejiciebant inter naturam et hypostasim, etiam cum agebatur de Verbo incarnato, et exindè affirmabant tot esse hypostasés quot sunt nature. Hinc unica natura in Christo, ut volebant Eutychiani, aut due personæ, ut asserbant Nestoriani.

II. Apud catholicos, qui admittunt aliquam distinctionem, plures tamen sunt opinionæ:

1° Prima opinio, quam communiter tenent Thomistæ et Scotistæ, affirmat subsistentiam in creatis dicere aliquid a natura singulari realiter distinctum et separabile.

2° Juxta plurimos alios theologos, subsistentia vel personalitas a natura singulari non distinguitur, nisi secundum diversum modum concipiendi; seu loquuntur tantummodo de substantia singulari, quæ sit hypostasis ex naturalibus suis principiis, non de ea quæ esset assumpta *supernaturaliter* ad hypostasim superioris ordinis, seu de natura humana Christi respectu Verbi divini.

351. — Præterea auctores, qui primam tenent senten-

tiam, quærent utrum hæc subsistentia vel personalitas sit aliquid *positivum* vel *negativum*; et circa hoc punctum denub scinduntur scholæ:

1° Thomistæ sibi magis congruentes, communiter tenent subsistentiam non posse dici realiter distinctam a natura singulari, quin sit aliquid *positivum* huic superadditum.

2° Scotistæ fere omnes affirmant *suppositalitatem*, ut dicunt, non concipi ad modum rei positivæ seu per affirmationem, sed strictius per solam *negationem* unionis naturæ singularis cum ente nobiliore: persona ergo sola negatione *communicabilitatis* formaliter constitueretur. Non negant hypostasim aliquo positivo constitui, quod redderet naturam singularem *incommunicabilem*; sed tantum affirmant esse quid negatione expressum.

352. — *Thesis. In aliqua natura subsistente, persona et natura, non re sed ratione tantum, seu conceptu mentis, differunt*; aliis verbis, personalitas naturæ existenti aliquam novam realitatem non addit, sed solummodo quendam statum, ac modum existendi.

Nota. 1° Non quærimus de substantia, ut est universalis, sed de substantia singulari quæ est hypostasis, utrum in ea illud quo ipsa formaliter est hypostasis, sit *res distincta* ab ipsa, quatenus est substantia.

2° Loquimur de substantia quæ sit hypostasis *ex naturalibus* suis principiis.

3° Agitur de subsistentia seu personalitate, ut sic, non autem de accidentibus quæ singulis insunt; siquidem persona cum *accidentibus* est certo plus quiddam quam simplex natura; sed accidentia non magis pertinent ad rationem personæ quam ad rationem naturæ singularis. His distinctionibus diluuntur omnes rationes sententiæ oppositæ.

Thesis duplicem complectitur partem:

Pars 1^a. Natura singularis et persona non realiter in creatis distinguuntur.

Probat. Distinctio realis necessariò expostulat ut sit in uno termino aliqua realitas quæ in altero deficit, seu accessum alicujus realitatis exquirat. Atqui natura singularis sine accessu alicujus realitatis fit persona. Ergo inter naturam singularem et personam non est discrimen reale.

Major per se patet: solum conceptum distinctionis realis exhibet, ut postea videbimus.

Probat. *minor.* Natura singularis dicitur suppositum aut persona quando est per se quoddam integrum et completum, nempe quando *se possidet seu est sui juris et alteri incommunicabilis*. Atqui natura singularis eo ipso se possidet, quod non ab alio possidetur. Debet esse in se seu sui juris si non est in altero seu res alterius, nempe ideo se possidet, seu est aliquod totum, quia non est pars alterius nec alteri inest. Ergo sine accessu novæ realitatis formaliter constituitur in ratione personæ, nempe fit sui juris.

Pars 2^a. Veritatem admittenda est distinctio rationis ratiocinate inter naturam et personam.

Probat. Alius est conceptus quo exhibetur substantia, quin determinetur utrum sit tota et per se, an pars et in alio; et alius est conceptus quo exhibetur substantia ut terminata et completa, sui juris et incommunicabilis: et res ipsa suppeditat fundamentum istius distinctionis. Atqui conceptus diversi distinctionem rationis constituunt, ut infra melius patebit. Ergo discrimen virtuale saltem existit inter naturam singularem et personam.

§ III. De accidentibus speciatim.

353. — *Accidens est ab accido*, quia jam supponit rem, cui accidit sive accedit. Dividi solet in ontologicum et logicum: 1° *Accidens ontologicum*, ut jam antea, diximus, (338) est *ens quod in alio est tanquam in subjecto*, seu id quod in re vere inest. *Accidens est in subjecto*, non tanquam ejus pars, siquidem a subjecto separatum naturaliter existere nequit, sed ei *adheret*. Verumtamen accidens est *ens et res*, quia non est nihilum, sed realitas determinata quæ actu existit; sed est ens quod habet esse in alio, et exinde definitur per substantiam: *est ens entis*, ut dixit Aristoteles.

Accidens ontologicum dicitur physicum, quando intrinsicè afficit subjectum, v. g. facultates, habitus, actus... itaque in hoc subjecto est quiddam non est de rei substantia. Dicitur *denominatio extrinseca*, quando extrinsece tantum subjectum afficit aut ad illud refertur, v. g. qua-